

Tilburg University

Banknationalisaties 1917-1977

Scheffer, C.F.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1977

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Scheffer, C. F. (1977). Banknationalisaties 1917-1977. *Maandschrift Economie*, 41(12), 526-536.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

BANKNATIONALISATIES 1917-1977

door

C. F. SCHEFFER *)

Inleiding

Voorzover kan worden nagegaan werd in de literatuur nog geen samenvattend overzicht gegeven van de banknationalisaties welke tot nog toe werden voltrokken.

In dit artikel zal een poging daartoe worden gedaan. Daarbij spreekt vanzelf, dat het te verstrekken overzicht, gegeven de daartoe in een tijdschrift beschikbare plaatsruimte, uiterst compact zal moeten zijn. Het zal niet meer zijn dan een scheervlucht over het betreffende gebied. Meer gegevens worden dezerzijds verstrekt in het kader van een uitvoeriger studie, welke onlangs is verschenen.¹⁾

Teneinde de nationalisaties in historisch perspectief te plaatsen zal zoveel mogelijk de tijdsvolgorde worden aangehouden, waarin zij plaats vonden. Daarbij zijn te onderscheiden de periode vóór de tweede wereldoorlog, het tijdperk 1940/50 en vervolgens de jaren zestig en de jaren zeventig. De jaren vijftig, welke in dit opzicht — uitgenomen een enkel individueel geval — een stilstand te zien gaven, vallen derhalve weg. Alleen aan het einde van deze periode werd een nationalisatieproces gestart (Indonesië), dat eerst in het begin van de jaren zestig werd afgesloten.

De motieven, welke voor het nationaliseren van banken worden aangevoerd zijn enerzijds van ideologische aard, doch dragen anderzijds veelal slechts een pragmatisch en niet zelden een emotioneel geladen karakter. Soms is de nationalisatie alléén gericht tegen buitenlandse banken, maar deze worden ook wel buiten een nationalisatie gehouden.

Ideologisch getint is de uitspraak, dat de functies, welke door het bankwezen worden vervuld van zodanig maatschappelijk belang zijn, dat deze niet in handen van particuliere instellingen dienen te zijn. Hetzelfde geldt voor de eis dat banken niet alleen een intermediaire rol dienen te spelen in het financiële verkeer, maar ook de contrôle op de besteding van de financiële middelen namens de Staat op zich dienen te nemen.

Pragmatisch zijn bijv. uitspraken, dat banken een onjuiste kredietpolitiek voeren en daarom beter in handen van de Staat kunnen zijn. Emotionaliteit kenmerkt uitspraken als "important step towards breaking the concentration

*) Emeritus hoogleraar in het financieewezen van de onderneming, Katholieke Hogeschool, Tilburg.

¹⁾ "The institutional organization of industrial investment credit throughout the world", uitg. A. W. Sijthoff, International Publishing Comp. Leiden.

of wealth and economic power in the country" (Pakistan)²⁾ of "Con ella se pretendía destruir el poder de la oligarquía financiera que había estado actuando durante toda la historia financiera de Chile conformando el gran poder económico financiero de los clanes económicos" (Chili onder Allende).³⁾

Het wordt kennelijk algemeen erkend, dat de nationalisatie-maatregel op zichzelf nauwelijks veranderingen in het functioneren van de banken teweeg brengt. We zien dan ook, dat waar men de functie van het bankwezen wil uitbreiden of veranderen of wel van oordeel is, dat via normale wetgeving onvoldoende greep kan worden verkregen op door de banken te voeren kredietpolitiek, de nationalisatie wordt gevolgd door centralisatie. De samensmelting van de bestaande banken tot één of enkele instellingen (mono-bank systeem) is veelal een veel diepere organisatorische ingreep dan de nationalisatie. Hoewel de bedoelde integratie duidelijk van de nationalisatie kan worden onderscheiden, zal het in een centraal geleide economie een nauw daarmee samenhangende volgende stap zijn. Om die reden menen wij hieraan in het volgende overzicht niet voorbij te mogen gaan.

De periode vóór de tweede wereldoorlog

De oudste nationalisatie, welke we kennen is die in Rusland in oktober 1917, waarbij het doen van bankzaken tot staatsmonopolie werd verklaard. Het is merkwaardig, dat men omtrent deze eerste nationalisatie in de literatuur weinig ideologische beschouwingen aantreft, doch wel herhaaldelijk verwijzing naar Lenin's typisch pragmatische uitspraak: "without big banks socialism would be impossible".⁴⁾

Het Sovjet banksysteem vertoonde in de beginjaren na de revolutie nog geenszins het geïntegreerde beeld van vandaag. Eerder kan de situatie in het begin van de jaren twintig als een ontwikkeling in de richting van differentiatie worden geschetst (oprichting van een aantal gespecialiseerde banken). Vanaf de jaren dertig tot 1959 heeft men echter een sterk centraal georganiseerd en geünificeerd systeem ontwikkeld, via hetwelk niet alléén de ook in een centraal geleid systeem noodzakelijke bankfuncties worden uitgeoefend, maar bovendien financiële contrôle op economische activiteiten van ondernemingen en organisaties wordt uitgevoerd. Men duidt

²⁾ Iqbal Mirza: State's control is unobtrusive, in Financial Times, April 28, 1975, blz. 25.

³⁾ Banco Central de Chile: Memoria '71, blz. 49.

⁴⁾ V. Pereslegin: Finance and Credit in the USSR, Moskou 1971, blz. 139. Zie ook: George Garvy: Die Rolle der Staatsbank in der Sowjetplanung, in Österreichische Bank-Archiv, 1964, blz. 87.

dit wel aan als mono-banksysteem, hoewel naast de alles overheersende staatsbank, — de Gosbank — de Stroibank als investeringsbank (buiten de landbouw) de Wnesjtorgbank als bank voor de internationale handel en de spaarbanken een betekende rol spelen, de beide laatste overigens gesubordineerd aan de Gosbank.

De Russische banknationalisatie van 1917 stond tot aan de tweede wereldoorlog geheel op zichzelf en vond in die periode nergens navolging.

Volledigheidshalve zij echter wel de aandacht gevestigd op het feit, dat in Italië in 1933 onder fascistisch regime de drie banken van nationaal belang (Banca Commerciale Italiano, Banco di Roma en Credito Italiano) nagenoeg geheel indirect in handen kwamen van de Staat. De Staatsholding "Istituto per la Ricostruzione Industriale" (IRI) nl. verloor deze banken niet alleen van haar deelnemingen en bevroren activa maar nam ook aandelen in deze drie banken over.

Typerend voor deze situatie, in tegenstelling tot de Russische banknationalisatie was, dat de betrokken banken in zelfstandigheid en onafhankelijkheid en zelfs onderlinge concurrentie haar functie in het korte bedrijf tot op de dag van vandaag konden voortzetten. Eerder was dan ook van een de banken ondersteunende dan van een haar tegenwerkende maatregel sprake.

Het tijdperk 1940/50

Deze periode kenmerkt zich door imitaties van het Russische voorbeeld in de zich uitbreidende communistische wereld. Bovendien zien we in de tweede helft van de jaren veertig voor het eerst enige (partiële) nationalisaties in niet-communistische landen, Frankrijk, Oostenrijk en Costa Rica. Daaraan zij nog toegevoegd het reeds in een wet neergelegde plan tot nationalisatie van het bankwezen in Australië (1947), dat echter geen doorgang vond omdat het "High Court" de wet op vitale punten in strijd achtte met de Federale Constitutie.

Voor wat de navolging van Rusland betreft, dienen niet alleen te worden genoemd Albanië, Bulgarije, Hongarije, Polen, Roemenië en Tsjecho-Slowakije, doch ook de D.D.R. en Joegoslavië, zij het dat in de D.D.R. een aantal partiële modificaties in het systeem zijn aangebracht en dat zich in Joegoslavië na de oorspronkelijke nationalisatie en invoering van het mono-banksysteem ontwikkelingen hebben voorgedaan, waardoor niet alleen van het laatste weinig over is, doch ook beperkte vrijheden zijn verkregen voor de oprichting van banken en de uitoefening van het bankbedrijf. ⁵⁾

⁵⁾ Zie Ivo Paparela: Le Système bancaire en Yougoslavie, in "Banque", 1974, blz. 159.

Van de overige hierboven genoemde landen kan worden gezegd, dat de Gosbank model heeft gestaan voor de ene alles overheersende staatsbank. De tweedeling, welke in de Sovjet-Unie wordt aangetroffen (Gosbank-Stroibank) vindt men nog slechts in Roemenië terug en in een enigszins andere versie in Hongarije. In de overige Oost-Europese landen vond een samenvoeging plaats. ⁶⁾

De in China reeds bestaande staatsbanken, alsmede de particuliere banken werden door het communistische regime aan het einde van de jaren veertig geleidelijk geabsorbeerd.

Nog vóór de volledige machtsovername controleerden de communisten hier reeds enkele banken in de door hen bezette gebieden. Op 1 december 1948 richtten zij de Chinese Volksbank op door samenvoeging van een drietal reeds door haar beheerde banken. Naarmate de macht van het nieuwe regime zich uitbreidde in 1949 en 1950 werden meer banken in de Volksbank geïntegreerd. In 1949 werden ook de functies van de voormalige centrale bank overgenomen en in 1950 werd de vooral op het buitenland georiënteerde Bank of China onder supervisie van de Volksbank geplaatst.⁷⁾ Uit de overigens schaarse literatuur betreffende het bankwezen in China kan worden geconcludeerd, dat niet alleen de Staat dit volledig tot zich heeft getrokken, maar dat bovendien sprake is van een mono-bank-systeem in optima forma.

De eerste partiële, maar niettemin belangrijke banknationalisatie in een niet-communistisch land vond plaats na de bevrijding in Frankrijk in 1945, toen bij Wet van 2 december niet alleen de Banque de France, maar tegelijkertijd de vier (thans drie) grootste Franse banken werden genationaliseerd.

Wanneer men het "exposé des motifs relatif à la Nationalisation" leest, dat door de Minister van Financiën René Pleven, namens de President van de Voorlopige Franse Regering Charles de Gaulle werd aangeboden, dan blijkt, dat de argumentatie in de volgende zin wordt samengevat: "La nationalisation aient entre autres buts celui d'accoître l'efficacité dans un sens conform à l'intérêt général, des entreprises qui en font l'objet". ⁸⁾

Welke de "autres buts" zijn, wordt niet aangegeven, evenmin hoe de effectiviteit meer op het algemeen belang zou kunnen worden gericht. De

⁶⁾ Vgl. F. Pindak: Het bankwezen in de Sowjet-Unie en andere Europese landen, in "Bank- en Effectenbedrijf", blz. 213.

⁷⁾ Pierre-Henri Cassou: Le système monétaire Chinois, in "Banque", 1974, blz. 359 e.v..

⁸⁾ Vgl. miniaugurale rede te Jacarta: Enige aspecten van de verhouding tussen de Staat en het algemene bankwezen, Djakarta 1953, blz. 8 en noot 10 aldaar.

praktijk heeft geleerd, dat er weinig onderscheid kan worden geconstateerd tussen de wijze waarop de genationaliseerde banken enerzijds en de particuliere banken anderzijds opereren in het nationale zowel als in het internationale vlak.

Hebben wellicht aan de nationalisatie in Frankrijk toch ideële doelstellingen ten grondslag gelegen, bij de nationalisatie in 1946 in Oostenrijk treedt het pragmatisme echter met grote duidelijkheid naar voren. Als motief voor de nationalisatie van de Creditanstalt Bankverein, de Österreichische Länderbank en het Österreichisches Creditinstitut wordt nl. opgegeven "in order to achieve the reconstruction and reorganisation of the Austrian credit system in a quiet atmosphere and in the shortest possible time".⁹⁾ Men zal dit als een weinig aansprekend argument ervaren en daarom zal men er goed aan doen mede nota te nemen van wat het weekblad FEM in 1973 schreef in een artikel over de Creditanstalt Bankverein, nl. dat deze werd genationaliseerd "teneinde de bank en de industrieën, waarover zij het beheer voerde, te vrijwaren tegen confiscatie door de Sovjet autoriteiten".¹⁰⁾ Vast staat, dat de drie instituten op basis van commerciële beginselen hun taak hebben voortgezet, maar evenzeer valt niet te ontkennen, dat nadat in 1956 de motieven voor de nationalisatie niet meer golden en de aandelen van de Creditanstalt en de Länderbank ten dele bij het publiek werden geplaatst, de Oostenrijkse staat 60% van het geplaatste kapitaal van beide instellingen voor zich hield. Deze verhouding geldt ook thans nog.

Dat bij Presidentieel Besluit van 21 juni 1948 de vier Costa Ricaanse banken in dat land werden genationaliseerd, heeft weinig opzien gebaard in de wereld. Wij menen echter, dat hoe klein dit land ook moge zijn (nog geen twee miljoen inwoners medio 1974), deze nationalisatie-casus de aandacht verdient, ten eerste omdat in de considerans van voornoemd decreet een principiële motivering wordt gegeven en ten tweede omdat het de enige banknationalisatie is, waarvan men getracht heeft het effect na 25 jaar te evalueren. De considerans wijst o.m. op de vitale betekenis van het bankcrediet voor het economisch leven en oordeelt dat een dergelijke belangrijke functie van publieke aard is en niet in particuliere handen mag zijn. Voorts wordt gesteld, dat winsten voortspuitend uit de maatschappelijke orde niet aan aandeelhouders mogen toevallen.¹¹⁾

Bij gelegenheid van de 25ste herdenking van de banknationalisatie in Costa Rica is een uitvoerige discussie op gang gebracht ter evaluatie van het

⁹⁾ H. W. Auburn: Comparative banking, Londen 1960, blz. 12.

¹⁰⁾ F. E. M. 25/73: De vriendelijke octopus van Wenen, blz. 42.

¹¹⁾ Alberto Martén: Nacimiento de la banca nacionalizada, (Banco Central de Costa Rica, La reestructuración del sistema bancario nacional de Costa Rica) San José 1973, blz. 4.

systeem. Het zou te ver voeren daarop hier in extenso in te gaan. Interessant bij deze unieke evaluatie is ons inziens, dat dogmatisme daarbij geen rol heeft gespeeld en dat openlijk werd geconstateerd, dat instrumenten om de effectiviteit van een genationaliseerd banksysteem af te wegen tegen een privaat bankstelsel nog niet zijn ontwikkeld. Voorts werden naast enkele positieve kanten ook negatieve effecten geëtaleerd, waaronder met name de optredende bureaucratie, waaraan een gebrek om de medewerkers te motiveren inherent is.

De Australische "Banking Act" van 1947, regelende de overneming van **alle** Joint-Stock Banks door de Commonwealth Bank (eigendom van de staat), welke nog vóór ze in werking trad in strijd met de federale constitutie werd verklaard, schijnt inmiddels in het vergeetboek te zijn geraakt. In onze in noot 8 genoemde publikatie werd hieraan uitvoerig aandacht besteed en daarnaar moge worden verwezen. Volstaan moge hier worden met de opmerking, dat de voorstanders van nationalisatie in Australië weinig steun kregen op basis van doctrinaire motieven en door de toenmalige Minister President Chifley de particuliere banken werd verweten, dat ze in tijden van crises, met name die van 1931, de Regering te weinig steun hadden geboden om deze te boven te komen. Daarom dienden haar de belangrijke taken, welke ze in de nationale economie vervullen te worden ontnomen. Na de ongrondwettig verklaring van de Australische naastings-wet zijn hier geen hernieuwde pogingen tot nationalisatie van banken meer ondernomen.

De jaren zestig

De rust op het terrein van banknationalisaties, welke de jaren vijftig kenmerkte, werd in 1959 onderbroken, doordat in Indonesië een aanvang werd gemaakt met de nationalisatie van de buitenlandse — overwegend Nederlandse — banken. Dat deze banken een decennium na de Souvereiniteits-overdracht nog altijd een dominerende positie innamen in het Indonesische bankwezen moet een doorn in het oog van het Soekarno-regime zijn geweest en de onteigening berustte dan ook volledig op pragmatisch-politieke gronden. Het in augustus 1965 genomen besluit om vijf staatsbanken te integreren in de Bank Negara Indonesia schijnt overigens ingegeven te zijn door de voorbeelden van mono-bankwezen in de Sovjet-Unie en China,¹²⁾ en een min of meer ideologische achtergrond te hebben. Dit maakt tevens duidelijk waarom onder het Soeharto-regime reeds in 1968 werd besloten de samengevoegde banken haar zelfstandige status terug te geven onder toepassing van een enkele hergroepering en naamswijziging. Denationalisatie vond overigens **niet** plaats!

De maatregelen ten aanzien van de banken in Birma in 1963/1969 vertonen grote overeenkomst met wat in Indonesië alleen ten aanzien van de buitenlandse banken plaats vond: nationalisatie van alle banken en aanstelling van militairen als managers bij iedere bank in 1963; geleidelijke samensmelting van alle staatsbanken vanaf 1965 en volledige integratie in de People's Bank of the Union of Burma in 1969. Naar de mening van Emery waren deze maatregelen geïnspireerd door het systeem in Communistisch China.¹²⁾ Blijkens de pre-ambule van de Wet op de Volksbank diende de concentratie in één instelling (mono-bank) "to assist in the development of the socialist economy in the Union of Burma".¹³⁾

Voor de jaren zestig willen we voorts melding maken van een aantal banknationalisaties in Arabische landen, gevolgd door integratie, zonder dat dit tot een volledig mono-banksysteem leidde, dat identiek is aan wat in Communistische landen werd gerealiseerd. In tijdsvolgorde vond een en ander plaats in de volgende landen.

Egypte: nationalisatie van de National Bank of Egypt en de Bank Misr in 1960, nadat de buitenlandse banken reeds kort na de Suez-crisis waren onteigend; integratie van alle resterende banken in een vijftal staatsbanken in de periode 1961-1964.

Syrië: nationalisatie van alle locale en buitenlandse banken op 3 mei 1963; in hetzelfde jaar volgde een besluit tot samensmelting van alle genationaliseerde banken in vijf groepen; op 1 januari 1967 werden deze geïntegreerd tot één commerciële bank: The Commercial Bank of Syria.

Iraq: nationalisatie van het bankwezen in 1964; de vóór de nationalisatie bestaande twaalf banken werden samengevoegd in vier groepen, welke in 1970 werden gereduceerd tot twee, terwijl in 1974 een verdere integratie plaats vond, zodat als enige handelsbank overbleef de Rafidain Bank.

Algerije: nationalisatie van de buitenlandse banken in 1966-67 en hergroepering daarvan in het kader van drie nationale banken met speciale taken.

Zoals reeds opgemerkt, kan in deze landen zeker niet van een volledig mono-banksysteem worden gesproken, wanneer men als essentieel voor een dergelijk systeem beschouwt de controlerende rol welke de bank speelt in het kader van een centraal geleide plan-economie.

Egypte staat daar wellicht het verst vanaf, sinds de door haar gevoerde liberale politiek ten opzichte van de vestiging van buitenlandse banken in de jaren zeventig.

¹²⁾ Zie Robert F. Emery: *The financial institutions of Southeast Asia*, New York 1970, blz. 155.

¹³⁾ Robert F. Emery, t.a.p., blz. 11.

Algerije kent na de radicale hervormingen in 1970-71 echter een stringent systeem van financiële contrôle door de drie eerder genoemde staatsbanken in het kader van een centraal geleide economie.¹⁴⁾ Het benadert daardoor het meest de stelsels van de communistische landen.

De nationalisaties, welke verder de aandacht vragen in de onderhavige periode zijn die in Tanzania en India.

Kort na de bekende declaratie van Arusha in februari 1967 werden in Tanzania o.a. alle banken genationaliseerd. De politiek van President Julius Nyerere was erop gericht Tanzania te hervormen tot een Afrikaanse socialistisch land met nadruk op "self-reliance". De nationalisatie van de banken moet worden gezien als een van de instrumenten om de verlangde structurele hervorming tot stand te brengen. Een ideologische grondslag was hier zonder twijfel aanwezig. Het nationalisatie-proces, werd, zoals we dat ook elders hebben ontmoet, gevolgd door een proces van concentratie en integratie in één National Bank of Commerce. Een aspect dat sterk doet denken aan de situatie in communistische landen is de supervisie, welke de financiële instellingen kregen over de financiën van de verschillende sectoren van het economisch bestel. "Partly this role flows from the Five Year Plan and more particularly from the financial credit and foreign exchange plans which not only provide the financial institutions with fairly specific guidelines as to how much money shall be spent by what sector for what purpose, but also 'appoint' the financial institutions as watchdogs to see that these guidelines are followed".¹⁵⁾

In juli 1969 werden in India de veertien grootste particuliere banken genationaliseerd. Dit was niet de eerste banknationalisatie, welke in dit land plaats vond. Na de nationalisatie van de centrale bank (Reserve Bank of India) in 1948, volgde in 1955 die van 's lands grootste commerciële bank, the Imperial Bank of India, welke tegelijkertijd werd herdoopt als State bank of India.

Zonder twijfel heeft de nationalisatie van 1969 een ideologische (socialistische) achtergrond en was actie terzake door de regerende politieke partij reeds lang toegezegd. Doeleinden van de nationalisatie waren volgens Pandit: "to control the heights of the economy and to meet progressively, and serve better, the needs of development of the economy in conformity with national policy and objectives".¹⁶⁾ Toch zijn deze ideeën niet in alle

¹⁴⁾ Vgl. Talka Yaffi: Puissance financière et évolution des structures bancaires du monde Arabe, in "Banque", 1973, blz. 1.011.

¹⁵⁾ H. W. J. Ehrlich: The role of T.I.B. in the financial sector, in Tanzania Investment Bank: Tanzania Investment Outlook, blz. 20.

¹⁶⁾ Shrikrishna A. Pandit: Nationalization of banks in India, in Finanzierung und Entwicklung, januari 1973, blz. 33.

konsekwentie doorgevoerd. Stappen in de richting van unificatie en controle zijn nooit genomen. Voorts valt op, dat de buitenlandse banken hier buiten de nationalisatie werden gehouden. Als argument hiervoor gold de betekenis van deze voor de internationale handel en het toerisme, alsmede de vrees, dat daardoor een ongunstig klimaat zou worden geschapen voor de toevoer van buitenlands kapitaal.

Interessant is voorts, dat het er aanvankelijk naar uitzag, dat de Australische geschiedenis zich zou herhalen (zie vorige paragraaf). Zes maanden nadat de nationalisatie was afgekondigd werd deze nl. door het Hoge Gerechtshof van India in strijd met de constitutie verklaard. Anders dan in Australië echter diende de Indische regering een nieuwe nationalisatiewet in, waarin aan de bezwaren van het Hoge Gerechtshof tegemoet werd gekomen.

De jaren zeventig

Sommige nationalisaties in de jaren zeventig hebben meer het karakter van revolutionair trofee of anti-kapitalistische hetze dan van een doordachte en een wel-voorbereide actie; andere waren uitsluitend gericht tegen buitenlandse banken of betroffen een versterking van de positie van de Staat in de financiële sector.

Wij willen in deze periode eerst nog een Arabische laatkomer op het terrein van banknationalisaties signaleren: Libië. Een van de eerste decreten van de revolutionaire raad in dit land was dat van 13 november 1969, op grond waarvan alle banken voor tenminste 51% eigendom van Libiërs dienden te zijn. Van onteigening ten behoeve van de Staat was hier geen sprake, eerder zou van Libianisatie moeten worden gesproken. Wel werden Barclays Bank en een tweetal Italiaanse banken genaast. In december 1970 werden de aandelen van een tweetal banken welke nog in handen van buitenlanders waren (49%) onteigend. De staat diende voortaan tenminste 51% van de aandelen te bezitten. Teneinde te voorkomen dat de banken door "nationale" kapitalisten zouden worden beheerst, werd voorts bepaald, dat een Libiër en zijn verwanten tot in de vierde graad in laatstgenoemde banken niet meer dan £L 5 duizend nominaal aan aandelen zou mogen bezitten. De acties waren kennelijk gericht op wering van buitenlandse invloed en spreiding van binnenlands bezit. Dit laatste werd als een socialistische doelstelling aangeduid.

Drie beperkte nationalisatie-acties werden ondernomen in Zuid-Amerika t.w. in Chili (1971), Argentinië (1973) en Peru (1973).

Hoewel de Allende-administratie in Chili aanvankelijk volledige nationalisatie van het bankwezen voor ogen stond, werd volstaan met het verkrijgen van een meerderheidsdeelneming in de particuliere banken via de Corpora-

ción de Fomento de Chile (CORFO), welke volledig in handen van de Staat was. In 1971 werd aldus 90% van de lokale banken gecontroleerd. Enige regionale banken liet men in particuliere handen. De filialen van buitenlandse banken daarentegen werden volledig overgenomen. De motivering voor deze actie werd al eerder in dit artikel aangegeven.

De latere Militaire Regering heeft deze processen weer teruggedraaid, d.w.z. lokale banken aan de vroegere eigenaren teruggegeven resp. de door CORFO gehouden aandelen aan Chilenen verkocht. De overgenomen buitenlandse banken zijn niet teruggegeven. Wel heeft het land zich weer opengesteld voor vestigingen van buitenlandse banken.

Naast de nationalisatie van deposito's in Argentinië in 1946 en 1973 — waarover wij hier niet willen spreken — werd in dit land nationalisatie van een aantal buitenlandse banken afgekondigd. Alleen een zevental banken, dat sedert 1966 in buitenlandse handen was gekomen, werd door de maatregel getroffen. Aan de onteigening werd echter tot einde 1975 geen uitvoering gegeven.

Reeds aan het einde van de jaren zestig was duidelijk, dat de linkse militaire Regering in Peru niet gunstig gestemd was ten opzichte van het financiële systeem in dit land en in het bijzonder niet ten opzichte van door het buitenland beheerste banken. Reeds in 1968 werd een aantal maatregelen daarentegen genomen, zoals de gedwongen reductie van buitenlandse participatie in het aandelenkapitaal.

In 1973 versterkte de Regering haar positie in het bankwezen (Banco de la Nación was reeds van ouds in handen van de Staat) door de overneming van drie grote handelsbanken via een nieuwe opgerichte staatsontwikkelings- en financieringsmaatschappij, Corporación Financiera de Desarrollo (COFIDE), welke als holding voor alle staatsbedrijven zou fungeren. Deze drie banken domineren in sterke mate in het Peruaanse bankwezen. Door kapitaalinjecties en gunstige behandeling zijn zij in een voordelige concurrentie-positie gebracht ten opzichte van de nog bestaande particuliere banken.

Pakistan nationaliseerde op 1 januari 1974 vijftien handelsbanken, benevens enige andere financiële instellingen. De buitenlandse banken bleven evenals in India hier buiten, zij het niet om redenen, welke in India daarvoor golden (zie voor), maar omdat men represailles ten opzichte van Pakistaanse banken in het buitenland vreesde. Mirza schrijft: "The banks had to be nationalised, not solely because it was part of the ruling People's Party manifesto, but also because private banking had contributed to a very great extent to the accentuation of inegalitarian tendencies in Pakistan".¹⁷⁾

¹⁷⁾ Iqbal Mirza: State's control is unobstrusive, in *The Financial Times*, April 28, 1975, blz. 25.

Begin 1975 proclameerde de Militaire Regering van Ethiopië de nationalisatie van de financiële instellingen in dat land.

Aangezien de voornaamste financiële instellingen echter reeds in handen van de Staat waren, betekende deze maatregel in feite niet meer dan dat de buitenlandse aandelen (49%) in een drietal banken werden geconfisqueerd. Die banken waren Addis Ababa Bank (National & Grindlays Bank), Banco di Roma (Eth.) en Banco di Napoli (Eth.).

Een drietal — meest recente — nationalisaties kunnen wij slechts vermelden, omdat meer uitvoerige gegevens nog niet ter beschikking staan. Zij betreffen Portugal, Benin en Sri Lanka.

In maart 1975 werden in Portugal de banken genationaliseerd, nadat zij door militante bank-employés in een verwarde situatie waren gesloten onder weigering van heropening voordat overneming door de Staat zou hebben plaats gehad. Eind juni 1975 vond de nationalisatie van drie handelsbanken, behorende tot drie belangrijke Franse bankgroepen, in de Volksrepubliek Benin (voormalig Dahomey) plaats. Naar communistisch voorbeeld werden deze bovendien samengesmolten tot Banque Commerciale du Bénin.

Begin 1977 tenslotte besloot Sri Lanka tot nationalisatie van het bankwezen. De belangrijkste handelsbank van het land, t.w. de Bank of Ceylon, was reeds genationaliseerd in 1961.

Slot

Bij het vorenstaande overzicht dient te worden aangetekend, dat

- a. moet worden aangenomen, dat in landen als Cambodja, Cuba, Guinea, Noord Korea, Laos, Somaliland, Vietnam en Zuid Yemen mogelijk ook in Angola en Mozambique, de Staat het bankwezen overheerst;
- b. in vele landen een of meer staats-handelsbanken domineren, zonder dat ooit nationalisatie heeft plaats gevonden; de betreffende banken werden als Staatsbank opgericht;
- c. dat in de meeste landen banken voor lang krediet volledig of in meerderheid in handen van de Staat zijn.

Hoewel in een groot en belangrijk deel van de wereld de uitoefening van het particuliere bankbedrijf binnen het raam van daarvoor geldende wetten en regels nog mogelijk is, moet naar het voorkomt, de opmars van de Staatseigendom op het terrein van het bankwezen niet worden onderschat.

Tilburg, mei 1977.